

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ 5ου ΒΙΒΛΙΟΥ

Το μεγαλύτερο μέρος του 5ου βιβλίου ασχολείται με τους επετειακούς αγώνες προς τιμήν του Αγκίστη. Η περιγραφή του Βεργιλίου ανακαλεί επανειλημμένα την ομηρική περιγραφή των επικήδειων αγώνων προς τιμήν του Πατρόκλου στη ραψωδία Ψ της *Ιλιάδας*, και είναι σαφές ότι μεταξύ των κύριων λόγων που οδήγησαν τον Βεργίλιο να συμπεριλάβει στην *Αινειάδα* του και μια περιγραφή αθλητικών αγώνων, ήταν η επιθυμία του να υπομνήσει αυτό το στοιχείο της ομηρικής ποίησης στους Ρωμαίους αναγνώστες του και να μεταφέρει σε ρωμαϊκά συμφραζόμενα και στη γλώσσα μιας μεταγενέστερης εποχής την κληρονομιά που είχε παραλάβει ως επικός ποιητής από τον Όμηρο. Τα έπη του Ομήρου τον είχαν μαγέψει· η μαγεία της τέχνης τους και η αγάπη που αποπνέουν για τη ζωή στις ποικίλες όψεις της είχαν αιχμαλωτίσει την ποιητική του πλευρά, όπως εξίσου είχε αιχμαλωτίσει την πατριωτική του πλευρά ή μεγαλοπρέπεια του οράματός του για τη Ρώμη. Οι ρίζες της *Αινειάδας* τράφηκαν –όπως είναι προφανές– όχι μόνον από τον ρωμαϊκό τρόπο ζωής και τα ρωμαϊκά ιδανικά, ή από το εθνικό έπος του Εννίου και τις μεγάλες νέες προοπτικές του ρωμαϊκού πεπρωμένου· τράφηκαν εξίσου (και κατά κάποιον τρόπο μάλλον πρωταρχικά) και από την αγάπη του Βεργιλίου για τα ομηρικά έπη. Αυτή η ανταπόδεικτη αλήθεια δεν διατυπώνεται με τον καλύτερο τρόπο, όταν χρησιμοποιούμε φράσεις του τύπου «μίμηση του Ομήρου», λες και ο Όμηρος ήταν το πρότυπο του Βεργιλίου, και επομένως έπρεπε να καταφύγει υποχρεωτικά σ’

αυτόν. Αυτό που πρέπει να βλέπουμε είναι μάλλον ο τρόπος με τον οποίο ο Όμηρος πυροδότησε την ποιητική φαντασία του Βεργιλίου, με ποιο τρόπο διαμόρφωσε και όξυνε την κρίση του για τις αναρίθμητες όψεις της ανθρωπίνης δραστηριότητας ιδωμένες μέσα από τη ματιά ενός ποιητή· με ποιο τρόπο τον ώθησε στην επιθυμία να ξαναδημιουργήσει, στη δική του γλώσσα και από μια τελείως διαφορετική σκοπιά, τις καταστάσεις και τα γεγονότα στα οποία έπαιξαν ρόλο οι ομηρικοί ήρωες. Δεν πρέπει να περιμένουμε από τον Βεργίλιο να έχει ξαναβιώσει το πάθος των ομηρικών αγώνων (στην πράξη κανένας Ρωμαίος δεν θα μπορούσε να δει τους αθλητικούς αγώνες όπως τους έβλεπαν οι Έλληνες)· αυτό όμως που έκανε ήταν να ανακαλέσει και να αναδιαμορφώσει την αφήγηση του Ομήρου, αντικαθιστώντας τους χορευτικούς ρυθμούς των ελληνικών εξαμέτρων με τους αυστηρούς ρυθμούς των δικών του στίχων και αναδιοργανώνοντας το γοργό και άμεσο ποιητικό ύφος της ιλιαδικής ραψωδίας Ψ σε μια πυκνά υφασμένη καλλιτεχνική ενότητα.

Η επιθυμία του να ανακαλέσει τον Όμηρο ήταν σίγουρα ένας από τους βασικούς λόγους που ο Βεργίλιος περιέλαβε στο έπος του αθλητικούς αγώνες¹. Υπάρχει όμως ακόμα ένας σημαντικός λόγος: στον ρωμαϊκό κόσμο υπήρχε μια αναβίωση του ενδιαφέροντος για τον αθλητισμό που ενθαρρυνόταν μάλιστα από τον ίδιο τον Αύγουστο². Οι μεγάλες πανελλήνιες εορτές στην Ολυμπία,

-
1. Δεν είναι γνωστό εάν ο Έννιος είχε συμπεριλάβει στο έπος του κάποια περιγραφή αθλητικών αγώνων· ο σχολιαστής της Βέρνης στο σχόλιό του στα *Geo.* 2. 384 λέει ότι ο Έννιος ανέφερε τους αγώνες που οργάνωσε ο Ρωμίλος κατά την αφιέρωση του ναού στον *Iupiter Feretrius* (Vahlen³, σ. 15), ωστόσο δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να υποστηρίζει ότι η περιγραφή τους ήταν διεξοδική. Βλ. επίσης και σ. 114 κεξ. (Vahlen).
  2. Βλ. Suet. *Aug.* 43, *Mon. Ancyr.* 22 (με τα σχόλια του Gage), E. N. Gardiner, *Athletics of the Ancient World*, σ. 46 κεξ. Η αγάπη για αγώνες και θεάματα ήταν ανέκαθεν χαρακτηριστική των Ρωμαίων, όμως οι αθλητικοί αγώνες (με εξαίρεση την αριματοδρομία) έπαιζαν σχετικά μικρό ρόλο συγκριτικά με την επί-

τους Δελφούς, την Κόρινθο και τη Νεμέα αποκτούσαν νέα δημοτικότητα, και με βάση αυτές ο Αύγουστος οργάνωσε τους Ακτιακούς αγώνες³, μια μεγαλοπρεπή γιορτή για να τιμηθεί η νίκη του στο Άκτιο.

Οι αγώνες αυτοί εορτάστηκαν για πρώτη φορά το 28 π.Χ. στη Νικόπολη της Ηλείου, στην τοποθεσία όπου βρισκόταν το στρατόπεδο του Αυγούστου κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας, και στη συνέχεια εορτάζονταν κάθε τέσσερα χρόνια· περιλάμβαναν αθλητικές και ιππικές επιδείξεις καθώς και λεμβοδρομίες. Στην *Αινειάδα*, όταν οι Τρώες καθ' οδόν προς την Ιταλία προσορμίστηκαν στο Άκτιο, ο Βεργίλιος αναφέρει ότι εκεί πραγματοποιήθηκαν οι [Ιλιακοί] αγώνες (3. 278 κξ.). Τέλος, η ιππική επίδειξη, γνωστή ως *lusus Troiae*⁴, με την οποία ο Βεργίλιος ολοκληρώνει την περιγραφή των αγώνων του, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην απόφαση του Αυγούστου να υποστηρίξει τις διάφορες αθλητικές οργανώσεις και ομίλους στη Ρώμη και την Ιταλία. Έτσι, είναι σαφές ότι η βεργιλιανή περιγραφή των αγώνων σχετιζόταν τόσο με σύγχρονα κοινωνικά γεγονότα όσο και με το ομηρικό προηγούμενο, και κατά την εξέλιξη της περιγραφής ο Βεργίλιος μπορούσε να συνδέσει το παρελθόν με το παρόν (όπως κάνει συχνά στην *Αινειάδα*), καταδεικνύοντας την σεβαστή καταγωγή των σύγχρονων εθίμων,

---

δειξη θηριομαχιών, μονομαχιών και κάθε λογής φαντασμαγορικών θεαμάτων. Δύο διάσημα παραδείγματα τέτοιων θεαμάτων αποτελούν αυτά που παρουσιάστηκαν από τον Αύγουστο: ένα το 44 π.Χ. για τον κομήτη (βλ. σχολ. στ. 523-4) και ένα το 29 π.Χ. κατά την αφιέρωση ενός ναού στον Καίσαρα (Δίων 51. 22, Ovid. *Fasti* 3. 704). Όμως οι Ακτιακοί αγώνες με την αναβίωση του ελληνικού τύπου αθλητικού συναγωνισμού ήταν εντελώς διαφορετικοί, και μετά την εγκαίνισή τους παρουσιάστηκε αυξανόμενη έμφαση στον αθλητισμό σε αρκετές δημόσιες εορτές της Ρώμης.

3. Για τους Ακτιακούς αγώνες βλ. W. H. Willis, *TAPA* 1941, σ. 404 κξ., J. Gagé, *Mél. d' arch. et d' hist.* 53, 1936, σ. 92 κξ., D. L. Drew, *The Allegory of the Aeneid*, Blackwell 1927, σ. 51 κξ., και Reisch στη *RE s.v. Aktia*.

4. Για μια διεξοδική συζήτηση βλ. σχολ. στ. 545 κξ.

στα οποία έπαιξαν πρωτεύοντα ρόλο οι τρωικής καταγωγής ρωμαϊκές οικογένειες (στ. 116 κέξ., 568 κέξ.).

Αυτά λοιπόν ήταν δύο από τα βασικά κίνητρα που οδήγησαν τον Βεργίλιο στο να συμπεριλάβει και μια περιγραφή αθλητικών αγώνων στο έπος του. Τώρα μπορούμε να αναρωτηθούμε τι πέτυχε τοποθετώντας τους σ' αυτό το συγκεκριμένο σημείο του έπους, ή με άλλα λόγια, τι είδους λειτουργία έχει αυτό το επεισόδιο στο σχέδιο ολόκληρης της *Αινειάδας*.

Πάνω απ' όλα οι αγώνες εξυπηρετούν τη μείωση της έντασης μετά τη βαριά και συγκινητική τραγωδία του 4ου βιβλίου και συγχρόνως προσφέρουν ανακούφιση και ποικιλία πριν από τη μεγαλειώδη αφήγηση του βου. Από την ίδια άποψη μπορούμε να συγκρίνουμε τη λειτουργία του 3ου βιβλίου, όπου η ένταση είναι λιγότερο έντονη απ' ό,τι στα βιβλία που το πλαισιώνουν, καθώς και τη λειτουργία του 8ου βιβλίου⁵, το οποίο με τη γαλήνη και την ειρήνη του αντιδιαστέλλεται προς τις πολεμικές σκηνές των βιβλίων 7ο και 9ο. Η αρχή της *variatio* (ποικιλίας) της συναισθηματικής έντασης, της αντίθεσης μεταξύ φωτός και σκότους, μεταξύ καταιγίδας και γαλήνης, είναι ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της *Αινειάδας*⁶, και πουθενά αλλού δεν είναι τόσο φανερή όσο στην περίπτωση του 5ου βιβλίου. Ο τόνος της περιγραφής των αγώνων είναι ίσως ο πιο χαλαρός από οποιοδήποτε άλλο τμήμα της *Αινειάδας*. Ενώ όμως σκοπός του Βεργιλίου εδώ ήταν να αλλάξει τη χροιά και την ένταση της αφήγησής του, να επιβραδύνει την εξέλιξή της, να μειώσει την ισχύ της, ωστόσο ήταν και θέμα ζωτικής σημασίας να μην χαλαρώσει το ενδιαφέρον. Έτσι οι αγώνες δεν θα έπρεπε να αποτελέσουν ένα απολύτως

5. Βλ. J. R. Bacon, *CR* 1939, σ. 97 κέξ.

6. Βλ. V. Pöschl, *Die Dichtkunst Virgils*, 1950, *passim*, R. S. Conway, *Harvard Lectures on the Vergilian Age*, 1928, σ. 129 κέξ., G. E. Duckworth, *AJP* 1954, σ. 1 κέξ., και *TAPA* 1957, σ. 1 κέξ.

μεμονωμένο επεισόδιο. Η σχέση τους με το ευρύτερο θέμα έπρεπε να διατηρηθεί και να μην επιτραπεί καμία μετάπτωση από το υψηλό στο χαμηλό ή κάποια άσκοπη παρέκκλιση (σαν αυτές που απαντούν συχνά σε ελάσσονα έπη, όπως π.χ. στη *Θηβαΐδα* του Στάτιου). Αυτό το πρόβλημα το έλυσε ο Βεργίλιος αφενός με την εκπληκτική δεξιοτεχνία του, με την οποία πραγματοποίησε την εισαγωγή στους αγώνες και την έξοδο από αυτούς εντός του βιβλίου (βλ. ενότητα iii), και αφετέρου με τη θρησκευτική σύνδεση των αγώνων με τον Αγχίση.

Μεγάλη έμφαση λοιπόν δίνεται, τόσο πριν την έναρξη των αγώνων (στ. 42-103) όσο και μετά την ολοκλήρωσή τους (στ. 603, 759-61), στη θρησκευτική σπουδαιότητα της τελετής προς τιμήν του Αγχίση, μέρος της οποίας αποτελούν και οι αγώνες⁷. Ο σεβασμός του Αινεία προς τον πατέρα του είναι ένα από τα κυρίαρχα θέματα του ποιήματος και αντιστοιχεί στη στενότητα των συγγενικών δεσμών που υπήρχε στη σύγχρονη ρωμαϊκή κοινωνία. Όσο ο Αγχίσης βρίσκεται εν ζωή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως σύμβουλος και καθοδηγητής του Αινεία· μετά τον θάνατό του η σκιά του εμφανίζεται στον Αινεία την ώρα της δοκιμασίας (στ. 722 κεξ.) και ο ίδιος πάλι στον Κάτω Κόσμο κάνει την τελική αποκάλυψη στον γιο του (6. 724 κεξ.). Ο Αινείας τού αποδίδει τιμές όχι από υποχρέωση, αλλά επειδή αναγνωρίζει όλα όσα στην πραγματικότητα του οφείλει. Έτσι λοιπόν το 5ο βιβλίο δίνει μεγάλη έμφαση στις θρησκευτικές όψεις της ρωμαϊκής οικογενειακής ζωής και στη θρησκευτική πλευρά του χαρακτήρα του Αινεία, και συνδυάζοντας τους αθλητικούς αγώνες με τις θρησκευτικές τελετές που προσφέρονται από έναν γιο προς τον πατέρα ο Βεργίλιος πέτυχε να συνυφάνει το επεισόδιο αυτό με το σύνολο της ποιητικής του σύνθεσης.

---

7. Για μια εξέταση της σπουδαιότητας των τιμών που αποδίδονται στον Αγχίση και τα σημεία ομοιότητας με τη ρωμαϊκή *parentatio* και τους *ludi funebres*, βλ. σχόλ. στ. 42 κεξ.

Τέλος, αφού είδαμε τις κύριες ποιητικές λειτουργίες που επιτελεί το 5ο βιβλίο, δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι ο Βεργίλιος έπρεπε να προβεί σε τροποποιήσεις του υπάρχοντος μύθου σχετικά με τις περιπλανήσεις του Αινεία προκειμένου να πετύχει τους σκοπούς του. Ο Αγχίσις είχε πεθάνει στο Δρέπανο (3. 707 κεξ.), προτού ο Αινείας παρασυρθεί από την καταιγίδα στην Καρχηδόνα, και, απ' όσο γνωρίζουμε, ο θρύλος δεν ανέφερε τίποτα σχετικά με επικηδείους αγώνες τότε ή σχετικά με μια δεύτερη επίσκεψη των Τρώων στη Σικελία. Εισάγοντας αυτήν τη δεύτερη επίσκεψη στη Σικελία έναν χρόνο αργότερα⁸ και εμφανίζοντας τους αγώνες ως επετειακούς (και όχι ως επικηδείους όπως ο Όμηρος) ο Βεργίλιος πέτυχε διαμιάς διάφορους σημαντικούς στόχους: τοποθέτησε τους αγώνες στο απαιτούμενο για δομικούς λόγους σημείο του έπους· τους συνέδεσε στενά με τις θρησκευτικές όψεις της ρωμαϊκής οικογενειακής ζωής· και έχοντας τονίσει εμφατικά τη Σικελία⁹ σε σχέση με όλα τα μέρη που επισκέφθηκε ο Αινείας στη διάρκεια του ταξιδιού του, ο ποιητής κατάφερε έτσι να αποδοθεί η δέουσα σπουδαιότητα στην ιδιαίτερα στενή σχέση του ηησιού με την Ιταλία από αρχαιοτάτων χρόνων¹⁰.

II. Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Κατά την επιλογή και ταξινόμηση των αγωνισμάτων ο Βεργίλιος υιοθετεί απέναντι στην ομηρική πηγή, απ' όπου αντλεί, μια

8. Για τις χρονολογικές δυσκολίες που προκύπτουν από αυτή την αλλαγή του θρύλου βλ. ενότητα V.

9. Για τη Σικελία και τους Τρώες βλ. σχόλ. στ. 718.

10. Βλ. Heinze, *Virgils epische Technik*, σ. 145 κεξ., για μια εξέταση του λόγου που οι αγώνες δεν θα μπορούσαν να τοποθετηθούν πουθενά άλλου στο ποίημα ή να δοθούν προς τιμήν κάποιου άλλου εκτός από τον Αγχίσι. Εγώ τόνισα περισσότερο τους θετικούς και όχι τους αρνητικούς λόγους της επιλογής του Βεργιλίου.

στάση που παρατηρούμε συχνά και σε άλλα σημεία της *Αινειάδας*: ανακαλεί συχνά και με πιστότητα ομηρικά επεισόδια, περιστατικά και έκφραση, όμως κατά τέτοιον τρόπο που να προσιδιάζει στους δικούς του σκοπούς και απαιτήσεις. Στη ραψωδία Ψ της *Ιλιάδας* έχουμε οκτώ αγωνίσματα με την ακόλουθη σειρά: αρματοδρομία (η περιγραφή της καταλαμβάνει πάνω από το μισό της συνολικής περιγραφής των αγώνων), πυγμαχία, πάλη, αγώνας δρόμου, λογχομαχία, δίσκος, τοξοβολία, ακόντιο. Ο Βεργίλιος απαριθμεί τέσσερα αγωνίσματα (λεμβοδρομία, αγώνας δρόμου, πυγμαχία, τοξοβολία), τα οποία κλείνουν με το φαντασμαγορικό θέαμα του *Iusus Troiae*. Η λεμβοδρομία¹¹ αντιστοιχεί με αρκετή ακρίβεια προς την αρματοδρομία του Ομήρου (π.χ. στα γεγονότα που διαδραματίζονται στο σημείο στροφής), και όλα τα άλλα αγωνίσματα¹² εμφανίζουν σημαντικές ομοιότητες προς τα ομηρικά τους αντίστοιχα (π.χ. η πτώση στον αγώνα δρόμου, η δυσχερής θέση του ηττημένου στην πυγμαχία, το κόψιμο του σχοινοῦ στην τοξοβολία). Ωστόσο ήταν προφανώς αδύνατον για τον Βεργίλιο να αναπαραγάγει τη ζωντάνια, τον ρυθμό και την αμεσότητα της ομηρικής περιγραφής, και αντί τούτων στόχευσε σε μια πιο περίτεχνη μορφολογικά σύνθεση, όπως την απαιτεί ένα λογοτεχνικό έπος. Περιγράφοντας λιγότερα αγωνίσματα απ' ό,τι ο Όμηρος κατέστησε δυνατή μια πιο σφιχτοδεμένη ενότητα. Η κατανομή των αγωνισμάτων είναι προσεκτικά ισορροπημένη: οι μακροσκελείς περιγραφές της λεμβοδρομίας και της πυγμαχίας εναλλάσσονται με τις συντομότερες περιγραφές του αγώνα δρόμου και της τοξοβολίας. Ο Βεργίλιος προσπάθησε να δώσει με πολλούς τρόπους την ποικιλία που ταιριάζει σε ένα λογοτεχνικό έπος: η αναγγελία

---

11. Για τους λόγους που οδήγησαν τον Βεργίλιο να συμπεριλάβει μια λεμβοδρομία και για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά μ' αυτήν, καθώς και για ομηρικά παράλληλα βλ. σχόλ. στ. 114 κεξ.

12. Για λεπτομέρειες σχετικά με τα άλλα αγωνίσματα βλ. σχόλ. στ. 286 κεξ., 362 κεξ., 485 κεξ.

και η παρουσίαση των βραβείων είναι διαφορετική για κάθε περίπτωση (βλ. σχόλ. στ. 249 κεξ.). η ηλικία των συμμετεχόντων ποικίλλει, από τον νεαρό Ευρύαλο στον αγώνα δρόμου ως τον Έντελλο στην πυγμαχία και τον Ακέστη στην τοξοβολία· επίσης ο αριθμός των διαγωνιζομένων ποικίλλει από αγώνισμα σε αγώνισμα και (με εξαίρεση την πυγμαχία) τουλάχιστον τέσσερις ή πέντε από αυτούς διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο σε κάθε αγώνισμα.

Μια σημαντική διαφορά μεταξύ βεργιλιανών και ομηρικών αγώνων, που χρήζει ενδελεχέστερης εξέτασης, είναι ότι στην *Ιλιάδα* οι διαγωνιζόμενοι είναι συγχρόνως και κύριες μορφές του έπους: ο Αίας, ο Οδυσσέας και οι υπόλοιποι είναι ήδη γνωστοί στον αναγνώστη και αιχμαλωτίζουν αμέσως το ενδιαφέρον και την προσοχή του. Στον Βεργίλιο δεν ισχύει κάτι τέτοιο, επειδή στην *Αινειάδα* δεν υπάρχουν μεγάλοι και γνωστοί Τρώες ηγέτες στο πλευρό του Αινεία. Συνεπώς ο Βεργίλιος αντιμετωπίζει το πρόβλημα πώς να προκαλέσει την προσοχή μας για τους δικούς του διαγωνιζομένους, και λύνει το πρόβλημά του με έναν πολύ χαρακτηριστικό τρόπο, συγκεντρώνοντας δηλ. την προσοχή μας κυρίως στον χαρακτήρα τους, όπως αυτός αποκαλύπτεται την ώρα των αγώνων. Έτσι, στη λεμβοδρομία οι χαρακτήρες των συμμετεχόντων απεικονίζονται με ενάργεια και επηρεάζουν άμεσα τη δράση: ο Σέργεστος είναι ορμητικός και παράτολμος, και το πλοίο του προσαράζει· ο Γύας είναι οξύθυμος και ανόητος και χάνει την ευκαιρία της νίκης λόγω μιας κρίσης θυμού· ο Μνησθέας είναι γενναίος και αποφασιστικός, και πλησιάζει πολύ τη νίκη· ο Κλόανθος προχωρεί σταθερά και αποκρούει την πρόκληση του Μνησθέα με μια προσευχή στις θεότητες της θάλασσας.

Στον αγώνα δρόμου η δράση στρέφεται στη φιλία Νίσου και Ευρύαλου, και η ηθογράφησή τους, όπως αναδύεται από τα γεγονότα, είναι εναργής και επιβλητική: ο Ευρύαλος είναι νέος, ικανός και δημοφιλής, ο Νίσος αδίστακτος και θρασύς, πράγμα για το οποίο δικαίως αγανακτεί ο Σάλιος. Η εικόνα των δύο φίλων είναι

αρκετά ζωντανή, ώστε να επιζήσει στη μνήμη του αναγνώστη ως την συνεργασία τους αργότερα στο έπος, όπου, υπό σκληρότερες συνθήκες, πληρώνουν με τη ζωή τους την παράτολμη προσπάθεια να ανακουφίσουν το αποκλεισμένο τρωικό στρατόπεδο (9. 176 κεξ.).

Ο Βεργίλιος χειρίζεται την περιγραφή του αγώνα πυγμαχίας περισσότερο σε μυθολογικό επίπεδο. Κατά τη ρωμαϊκή εποχή το άθλημα αυτό θεωρούνταν βίαιο (βλ. σχόλ. στ. 364), και οι Ρωμαίοι ευγενείς δεν ασχολούνταν με αυτό. Ο ίδιος ο Βεργίλιος προφανώς δεν είχε καμία συμπάθεια για την πυγμαχία, και γι' αυτό μεταφέρει την περιγραφή της σε ένα επίπεδο μάλλον έξω από τη συνήθη ανθρώπινη δραστηριότητα, όπου μπορούν και συμμετέχουν όλοι· έτσι την παρουσιάζει ως αγώνισμα μεταξύ δύο ειδικών που ανήκουν σε περασμένες εποχές, που διαθέτουν υπερφυσική δύναμη και ανδρεία, μεταξύ του Δάρητα, ο οποίος νίκησε τον γίγαντα Βούτη της Βεβρυκίας γενεάς, και του Έντελλου, που είχε στην κατοχή του τα δερμάτινα εκείνα γάντια, με τα οποία ο δάσκαλος του Έρμιξ είχε αγωνιστεί εναντίον του Ηρακλή. Αντίθετα απ' ό,τι οι διαγωνιζόμενοι στα άλλα αγωνίσματα, αυτοί οι δύο δεν εμφανίζονται ξανά στην *Αινειάδα*: ο χώρος τους είναι εξ ολοκλήρου το μακρινό παρελθόν των ηρώων και των ημιθέων, ένας σχεδόν συμβολικός κόσμος της μυθολογίας (βλ. σχόλ. στ. 362 κεξ.). Μέσα σ' αυτά τα όρια ο Βεργίλιος σχεδιάζει δύο πολύ ζωντανές εικόνες αυτών των μορφών: ο καυχηματίας Δάρης που βρίσκει τον μάστορά του στο πρόσωπο του γέρο-Έντελλου, ο οποίος εξακολουθεί να διαθέτει κάτι από την περίφημη δεξιοτεχνία και δύναμή του, ώστε να κερδίσει τον τελευταίο του αγώνα.

Με το αγώνισμα της τοξοβολίας επιστρέφουμε από τον μυθολογικό κόσμο στην πραγματικότητα και παρακολουθούμε τη δεξιοτεχνία των συντρόφων του Αινεία, ενώ η παρουσία του ίδιου του Ακέστη ως διαγωνιζομένου μας προετοιμάζει για σημαντικά γεγονότα. Το περιστέρι ήδη χτυπήθηκε προτού έρθει η σειρά του Ακέστη· παρόλα αυτά ο Ακέστης εξακοντίζει ένα βέλος στον

ουρανό, το οποίο τυλίγεται στις φλόγες καθώς συνεχίζει την πορεία του. Αυτός ο υπερφυσικός οιωνός προμηνύει σπουδαία γεγονότα (βλ. σχόλ. στ. 519 κεξ., 523-4) – κατά συνέπεια εξυψώνεται το επίπεδο ποιητικής σπουδαιότητας στο τέλος των αγώνων – και το έδαφος προετοιμάζεται για τη μεγαλοπρεπή και εντυπωσιακή περιγραφή του *Iusus Troiae* με τις πατριωτικές του συνδηλώσεις: κατά συνέπεια και πάλι προετοιμάζεται η επιστροφή στο υψηλό επίπεδο έντασης που είναι απαραίτητο για την αφήγηση της πυρπόλησης των πλοίων.

Έτσι, στη θέση της γραμμικής αφηγηματικής εξέλιξης των ομηρικών αγώνων, ο Βεργίλιος δημιουργεί μια καμπύλη πτωτικής και μετά ανοδικής έντασης, προκειμένου να δημιουργήσει μια σύνδεση με τα γεγονότα που προηγούνται και έπονται των αγώνων. Ενώ οι ομοιότητες μεταξύ Ομήρου και Βεργιλίου είναι πολλές, το συνολικό αποτέλεσμα των δύο περιγραφών είναι εντελώς διαφορετικό. Θα ήταν λανθασμένο να αναζητούσαμε στον Βεργίλιο την αμεσότητα και τη ζωντάνια του Ομήρου, όπως επίσης να αναζητούμε στον Όμηρο την περίτεχνη συμμετρία ή την ποικιλία της σύνθεσης και την περίπλοκη ταξινόμηση της έντασης του Βεργιλίου¹³.

III. ΤΟ ΣΚΗΝΙΚΟ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥΣ

Μπορούμε τώρα να περάσουμε σε μια πληρέστερη εξέταση του τρόπου με τον οποίο ο Βεργίλιος μας εισάγει στην περιγραφή των αγώνων και πώς στο τέλος μεταβαίνει σε άλλα θέματα. Το 5ο βιβλίο αρχίζει με μια νότα θλίψης που ανακαλεί την τραγωδία της

---

13. Για ορισμένες πρόσθετες παρατηρήσεις (και βιβλιογραφικές παραπομπές) σχετικά με τους αθλητικούς αγώνες στην επική ποίηση βλ. σχόλ. στ. 104 κεξ.